

Szovjetország és Olaszország között százszorosan óhajtott vágya nevezett két államnak. Olaszország persze nem Finnország, vele szemben az összes érdekeltek másképp járnak el és maga Olaszország is sokkal nehezebben és drágábban hagyja magát táncha vinni. Egyelőre Ciano nyilatkozat utján visszautasítani látszik a csendőri szerepet és minden sajátóhaború ellenére nyitva tartja a barátság utját Észak és Kelet felé. De vajjon ugyanilyen eredményes ellenállást tanusíthatnak-e a többi kisebb és gyengébb államok, különösen Belgium és Hollandia, vagy Svédország és Hollandia, amelyeknek tengeri kereskedelme és gyarmataik az érverésük és így bármikor a fojtogató angol blokádnak vagy német ellenblokádnak áldozataivá lehetnek?

Fontos dolgok játszódhatnak le Távolkeleten is, ahol a japán kormányt belső társadalmi és politikai okok kényszerítették arra, hogy nemzetközi kérdésekben tartózkodó magatartást tanusítson és ugyanakkor Kinában, ahol Csang-Kaj-sek partizániai Nankingot és Sanghajt veszélyeztetik, reguláris csapatai pedig Kantonhoz közelednek, minden erejével azon legyen, hogy a már megszerzettet megtartsa. Figyelemreméltó az a feszültség, amely a Közelkeleten, Perzsiában, az arab tartományokban, Afganisztánban észlelhető ugyancsak az angol-francia ténykedések folyamán, vagy Délafrikában, ahol a német barát Herzog tábornok kényszeríti elő az Angliával való erőszakos szembeállást. De mindezeknek világpolitikai jelentősége semmivé törpül ahhoz képest, ami az európai kontinensen történik. (B. Z.)

SZEMLE, BIRÁLATOK

M Á R A I

Nem lehet vegyes érzelmekkel olvasni. Vagy szeretjük, vagy nem. De akkor is szerethetjük, ha vitára kényszerít, ha haragszunk rá. Am, akik divatból olvassák — mert van egy Márai divat is — nem mindig tudják, mi is pontosan a szeretni való hangulatain, finom mondatain, érzelmek rejtelmek között imbolygó, néha hihetetlen, rembrandtian éles fényben felvillanó alakjain, egy-egy szaván, mi lebegő mondatai sűrűjében úgy csillan, mint valami varázslatban. Közönsége — és ez főleg a zsidó-magyar polgárság — talán azt szereti írásában, ami „idegen“ benne, ami más, ami elüt többé-kevésbé nehéz, oroszos magyar regényirodalmunktól.

A legjobb magyar epika Eötvös Józseftől Németh Lászlóig a társadalmi realizmusban kereste a regény szilárd pontját. Márai nagy prózaíróink galériájában az első alkotó, aki nemcsak merészen, de sikeresen is eregeti a lélek sztratoszférájába intuíciója, intelligenciája és műveltsége kísérleti gömbjeit.

Az első magyar író, aki a végső következtetések határáig polgár és polgári. Talán utolsó példánya vagy inkább jelképe annak a magyarnak, akivé szerencsétlen társadalmi képzetünk a városi magyart lenni sohasem engedte. A magyar polgár civisnél egyéb sohasem lett. Nem csuda hát, ha polgárosodásunk olyan oroszlan alakjai is és abban az időben, midőn ennek a rétegnek a csillagzata még magasan ragyogott, az olyan

író, mint Bródy Sándor alapján mélyebben volt rokona a milleniumi kábulat ellen csapkodó, menekülő, rázkódó parasztnak, cselédnek, fél-paraszti proletárnak, mint a civisnek. Vagy nem természetes tán, hogy Justh Zsigmond a Boulevard Saint Germain irodalmi szalonvilágából itt-hon a Gányó Julcsák, a zsellérei világába költözik át, mert hát hol találta volna meg tájainkon, ami után Hatvany Lajos egyszer igen későn egész előkelő, finom, nyugati polgárizásával így kiáltott segítségkérőn: Szalont a magyarnak! Ezt a tátongó társadalomfejlődési hiányt, a magyar polgár szellemének hiányát, ezt az irt literatúránkban egyedül Márai ugrotta át. És ez benne az új, az „idegen“, a majdnem exotikus. Ez az, amivel egyszerűen ellenállhatatlan és elragadó, vagy — és ez nem ritka eset — elidegenítő.

Az is miránk jellemző, hogy amíg a franciákat meglepi egy Giono, egy Ramuz „hátrafelé való ugrása“ a paraszti, a rurális ösköltészetbe, nálunk Tamási gionoi vagy ramuzi arcéle a természetesebb, a tulajdonképpen kevésbé izgató, mint Máraié. Érthető ez, hiszen a Tamási fajta író is csak egy oldalága annak a szellemi, irodalmi képzetnek, mely, társadalmi képleteinkhez szabva nőtt és él. Am a civis sötétség fölött nem is ragyogó, csak itt-ott feltündöklő polgári miveltetésünkben a klasszikus latin és német polgári kultúra kertjén túl nem jutottunk, tájainkon tehát még nem szokhattak hozzá a szemek az alámerülő Európa olyan káprázataihoz, mik sokkal valóságosabban tükrözik ezt az alámerülést, a szilárdnak hitt építmények szétomlását, mint ahogy azt a civis-szellem egyáltalán csak elképzelni is képes. Ő, ne az annyit csepült világnézeti irodalom inkább sikertelen, mint általában sikeres példáira gondoljunk, hanem inkább egy bizonytalan világézés, a társadalmi kiábrándulás olyan nyugati álmodóira, az irodalmi és a lelki tájak olyan felbontóira, mint Proust, Gide, Joyce, Virginia Woolf, Dos Passos vagy Faulkner. A dadaisták, az expresszionisták, a szürrealisták kalapáccsal akartak szétverni egy miveltedést, mely alaptörvényeiben is erősebb anarhikus szándékuknál. Az epika és a lélekábrázolás eme nagy forradalmárai azonban másképp vették fel az őket ki nem elégítő világ ellen a küzdelmet, nem megjelenésére emeltek kalapácsot, hanem a hamis vagy legalábbis megmásult törvénytáblák, a polgári társadalom és egyén lélektani állapota, lényege ellen keltek fel. Azt csinálták a regénnyel, amit Einstein a fizikával: belülről bontották meg, hogy megtalálják a forma mögött a lényegest. Felrobbantották, amire az epika az Odisszeától a Madame Bovaryig épült, a tér, az idő és a cselekmény egységét, mert börtönnek érezték maguk körül a szabályt, a kifáradt törvényt, de, mint Joyce esetében tudjuk, még a nyelvet is. Ki tagadhatná, hogy a társadalmi fejlődés polgári időszakának utolsó és legnagyobb alkotásaiban Proust művében, a Gide-féle „Hamispénzverőkben“, vagy az „Ulyssesben“ nem egy végső szakasz találja meg zseniális, de tüneti önkifejezését. És ki vehetné el Máraitól költészetének azt a fanyarságát, érzelmességének és okosságának azt az egészen sajátos légkörét, mely nemcsak érzületeiben, de még formáiban is és írói problémáiban — az idő, az érzelmi rétegződések, a lélekmély kérdései, — ehhez a nagy nyugati irodalomhoz köti, mintegy rejtélyes hirnőkeként egy látens rengésnek, — amely Joyce Dublinjétől, Gide és Proust Párisától, Faulkner amerika tájaitól egészen a „Féltékenyek“ álnév mögé rejtett, de igen könnyen felismerhető ma-

gyar városáig vagy éppen Budapestig ért, nemcsak a világot, de mindenekelőtt egy bizonyos fajta emberi típust kinez és marcangol, kétségtelenül nemcsak Márai és nevezett írók hőseit, hanem magukat az írókat is.

Ha Márai francia volna, felfedezőkedvű fiatal író pionirjaink úgy tapogatóznák, kutatóznák, vizsgálóznák, mint ahogy Greent, Gionot vagy Montherlant tanulmányozzák, de így általában csak élvezzük irányát, okosságát és műveltségét. Bár hatása itt-ott feltűnedezik, alapjában mégis egyedül van, nincs tábora és nincsenek követői, mert egyszerűen nincs őt hová követni. De hová lehet Márai nagy mestereit, Proustot, Gidet, Joyecot, Woolfot, Faulkneret követni? A világhoz való viszonylatuk nem nevezhető utnak, hiszen a törvények és a lélek végét keresik, nem beteljesülését, hanem álhatatlanságának képét, letűnő mulandóságát. Am módszereiket és felfedezéseiket, ahogyan az irodalomnak egy új arculatát megteremtették, nem lehet kikerülni, előlük az ember és az irodalom fejlődése ki nem térhet. Az új elemek, amiket saját világuk felbontásából érleltek, nélkülözhetetlenek az emberi lélek, s talán egy szabadabb emberi világ újraépítésében.

Márai egyedül van. A megújulásban forrongó fiatal magyar szellemi magyarság többségében a másik, a népi oldalon helyezkedik, ahonnan nemcsak a magyar élet, de Európa megújulásának is el kell indulnia. Mégis mulasztást követnek el mindazok, akik a városi, a polgárantipólus Máraiban nem magyar törvényt látnak, hibáznak, ha egy sosem létezett igaz polgármagyarság ellenére nem a nagymultu eddigi Európát érzik benne. És ha így „fedezzük fel“ Márait persze már nem a „divatos“ Márai ő, nem a diszkrétén kikapcsolódó, a finom angolos eleganciájú ultraeurópai, hanem az a magyar szellem, aki irodalmunk kettős arcának a tizenennyolcadik század óta mindig egyik fele volt, a gazdagító, a termékenyítő, a formáinkat megújító, de az osztálya késétségében fáradt, nyugati. (*Méliusz József*)

MAI FIATAL MAGYAR KÖLTÖK verseivel megismertetni a Korunk olvasóit több szempontból fontos feladat. A Korunk éles és kritikus szemmel figyeli a magyar élet minden jelenségét és ezért érthető érdeklődéssel fordul a mai magyar líra fiatal reprezentánsai felé. Ennek a költőgenerációnak versei, a szép vers kedvelőin kívül, még a szociológust és lélekbúvárt is érdekelhetik, akik ezeket az írásokat kordokumentumokként tudják értékelni.

Mielőtt az egyes költőket és munkáikat bemutatnánk szükséges változatos képet festeni erről a költőgenerációról. Összes jellegzetes azonos vonásaik már elnevezésükben adóttak. Fiatalok, maiak és magya-

rok. Nagyon fiatalok. Legidősebbjük talán 26 éves. Maiak, megverve a magyarországi intellektuális fiatalság sötétenlátásával és neuraszténiájával. Magyarok, élnek „buták és basák közepette“, magukra hagyottan, talajtalanul.

Nagyon műveltek. Műveltségük jóval fölötte áll az átlagnak, de műveltségük csodálatosan egyoldalú. Az élet valódi, mindennapi problémáit nem ismerik, sőt nem is akarják ismerni. Ez kétségtelenül menekülés az érző ember, különösen a költő ember ama kötelessége elől, hogy állástfoglaljon. Az állásfoglalást veszélyesnek, szükségtelennek és reménytelennek tartják. Sajnos, ha ez a felfogásuk megmarad nem lesz belőlük nagy költő, bármily so-

katigérő is eddigi munkásságuk. Mentségükre szolgáljon azonban, hogy ezek a fiatalok sonasem lehetnek részeseivé olyan szellemi vagy politikai mozgalomnak, — mint a kisebbségi magyarság fiataljai —, mely a szellemi erjedés folyamatát kiválthatta volna belőlük. Sokszor ugyan meglátják a társadalmi körülmények legdurvább hibáit, de azokat a kor hibáinak könyvelik el, anélkül, hogy a hiba eredetét keresni próbálnák. Érezvén elhagyatottságukat nem mernek komoly formában társadalombírálatot foglalkozni, mert azt látják, hogy ezt idősebb, beérkezettebb magyarországi költőtársaik sem teszik.

Nem hisznek semmiféle társadalmi tanokban és nincs kiforrott világnézetük. A polgárság ideológiáját őszintén megvetik, a munkássághoz pedig Magyarországon tulajdonképpen gőrgyős út vezet. Ezt az utat megjárni nem akarják. Nem hisznek ennek az útnak járhatóságában sem, mivel számukra a szociális bajok sajnálatos, de megváltoztathatatlan adottságok, melyeken nem lehet segíteni.

A politikától irtóznak és el sem tudják képzelni, hogy lehetnek igaz és önzetlen politikusok is. Ezt az irtózatukat átviszik minden egyesülésre és szervezetre, legyen az bármily célzatu és bármily laza is. Valószínűleg keserves tapasztalataik lehetnek e téren. Jól ismerik a világ szépirodalmát, de nem tudják, hogy mi történik körülöttnök. Pedig valószínű, hogy súlyos gazdasági helyzetük, majdnem nyomoruk gondolkodásra készíteti őket.

Költészetükben is ez a tudatos elzárkózottság a legszembeszökőbb. Mondanivalójuk felett a forma uralkodik, de ez a forma kitünő. Legszívesebben egyéni, finom meglátásokat öntenek verseibe. Ha fordítanak, és ez különösen jellemző, régmúlt korok költőihöz nyúlnak vissza. Verseik diszesek, nyelvük gazdag. Mintha ezzel a pompával és gazdagsággal akarnák egyensúlyoz-

ni saját életük szegény disztelenségét.

Sorok írója a csehszlovákiai kisebbségi magyar kultúreléteből csöppet közérjük és mindez mélyen megdöbbenette, mert ezek a fiatalok tudásukkal és tehetségükkel kétségtelenül a magyarországi ifjúság elitje. Ma, amikor már valamelyest ismeri az itteni viszonyokat, akkori megdöbbenésén csodálkozik, hiszen azok a gazdasági és társadalmi erők, melyek ezekre a fiatal költőkre egész életükön keresztül hatottak, elzártak előlük mindent, ami szemeiket nagyobb távolságokra való nézéshez szoktathatta volna.

Karinthy Gábor nem ismeretlen a magyarországi modern lírában. Fiatalságának ellenére már esztendőik óta jelennek meg versei az irodalmi folyóiratokban, leginkább a Nyugatban és a hónapok előtt megszüntetett Szép Szóban. Első verseskötete, az *Étel és ital*, a Nyugat kiadásában jelent meg és irodalmi körökben megérdemelt sikert aratott. Karinthy Gáborra is mindaz vonatkozik, amit az egész költőgenerációról mondottunk, csak hogy ő érzi és látja, hogy az az út, amelyen járnak, nem vezet sehová. Ennek az érzésnek gyakran ad helyet verseiben anélkül, hogy az érzésben csirázó gondolattal tovább foglal-kozna.

Verseik formailag csaknem tökéletesek, diszes pompájuk csaknem káprázatba ejti az embert, anélkül azonban, hogy ez a túltömöttség csak a legcsekélyebb mértékben is szecessziós lenne. Karinthy Gábor verseiben vergődő lélek bontakozik ki, mely lázasan kutat és vágyódik a nyugalom, az igazság felé. Hangja egységes, verseit akár összefogóműként lehetne elolvasni. Verseiben felcsillan itt-ott a humanista acélos hangja is. Képei különösen szépek, s szinte önálló életet élnek a versen belül. Ez és az ösztönös formaérzék avatják Karinthy Gábort vérbeli költővé.

Rendkívül termékeny költő. Sokat dolgozik és könnyen versel, de

féltő gonddal és kifejelett önkritikával csiszolgatja verseit. Szorgalmas műfordító. Fordításai ritka készséggel adják vissza az eredeti vers hangját és érzéskörét.

Karinthy Gábor egyedül költészetével foglalkozik, s dicséretére legyen mondva: öntudatosan vállalja ezt a terhes helyzetet, nem akar tökéletet követelni belőle, bár ez nem lenne nehéz, hisz Karinthy Frigyes fia. Karinthy Gábor az érvényesülés nehezebb, de helyesebb útját választotta s ez az út előbb-utóbb kiveteli a mai fiatal magyar költőt körülvevő közönyből. (Fejér István)

BABITS MIHÁLY: JONÁS KÖNYVE. (Nyugat kiadás. Budapest, 1940.) Békebeli kiállításban, külön e célra készült vajszínű papíron jelent meg Babits Mihály legújabb műve: a Jónás könyve. Egy vers az egész, egy végtelen biblikus sikitás. A bibliai Jónást az Ur azzal tiszteli meg, hogy menne Ninivébe s kiáltana a város ellen, melynek gonoszsága és szennyes habjai az Ur lábát mossák. De Jónás a próféta helyett hajóra kap, kifizeti a bért s magát Tarsis felé viteti, azt gondolván, hogy elbújhat az Ur legmagasabb megbízatása elől. De az Ur is résen van, a tengeren viharral vet, a rozoga bárka süllyedez s a megszeppent hajósok keresik az istentelen vihar okát. Már minden terhet a tengerbe dobták, míg végre a kormányos rátalál a meglapultra s rákiált, vajjon nem ő hozta-e rájuk a veszedelmet. Jónáson előmlik az őszinteség, nem tagadja, hogy az Egész Istenével van baja, aki arra akarja kényszeríteni, hogy a világ bűneit ostorozza, holott ő éppen ellenkezőleg nyugodalmat vágyik és senki bűnéért nem óhajt felelősséget vállalni. Könyörög, hagyják megbujni a fenékén, de ha mindenáron ki akarják tenni, csakis magányos erdőszélre rakják, mert makkon és keserű meggyen óhajt éldegélni. Nem így a kormányos: Mihelyt jó értesítéseket kapott Jónástól, aki keverő

atyja lett a viharok, nyolc erős marokkal megragadták és a tengerbe dobták. Akkor jelent meg az Ur híres Cethala s elnyelvén Jónást vitte Isten rendeltetése felé. Jónás sokat prüszkolt és sirt a hal hasában, mivel az Ur e kényelmetlen, nyálkás, sós börtön sötétségébe zárta. Három napig tartott az utazás, mialatt Jónásnak bőségesen volt ideje, káromolva és üvöltözve visszatérni az Ur asztalához. Negyedik napra a cet kiadta nemes terhét a szárazra, zsirt és epét okádva körülötte. Akkor újból megjelent előtte az Ur, hogy figyelmeztesse kötelességére Ninive iránt. Jónás a keserű példán meg az igaz megbánáson okulva nem is ellenkezett többé, hanem teli szájjal neki-vetette magát a bűnös városnak, éjjel és nappal jövendőlvén, hogy negyven nap mulásával kénkö és hamu lesz a város. A sok fenyegetőzés a király fülébe is eljutott s tisztán multságára, beinvitálta palotájába az igen bolondosnak tetsző isteni követet, hogy egy oszlop tetejéről nézze végig az ő meztelen multságait s ha tetszik szabadon prédikáljon, amennyi a száján kifér. Jónás az oszlop tetején hozzá is fogott, de mivel csudára megnevelték, eszeveszetten menekült az oszlop magasságából s meg sem állt, míg a sivatagot el nem érte. Esztelen forróság dult a sivatagban, de Jónás most már szót tartott s elszánta, hogy éhen-szomjan számlálja a napokat, amik a bűnös várost lángmortalékká emésztik. Közben üzenetet küldött az Urnak, bevallotta, hogy „vétkesek közt cinkos, aki néma" s ő, aki eddig a békét kereste, saját hátán érezvén a gunvt s a hatalmasok hányiveti kedvét, belátja, hogy a szép szó helyett csak a nvil s annak hatalma seert. Erősen biztatja az Urat, — különösen, hogy a niniveiek megtalálták s évődve érdeklődtek, hány napjuk lenne még hátra, — hogy most aztán neki a lánngal, a hamuesővel és minden porhasztó szerkezetekkel. Az Ur végignézve és ősz-

szeszámálva úgy találta, hogy Jónás beszédei bizony kicsiráztak néhány ninivei szívében s úgy gondolta ráér. De Jónást bizony elfu'otta a kétségbeesés s hogy az még meg-nőjjön, egyre forróbbat lehelt az Ur rá a sivatagból, sőt egy kis férgével még ama tők indáját is elfaragtatta, amelyik neki egy-egy percre árnyékot adott. Csüggedésében mindjárt perelni is kezdett az Urral, aki most már leckébe kezdett prófétájával s kemény szavakkal tanította, hogy az ő dolga csupán a prédikálás s a bűnök számontartása, az Ur dolga majd a cselekedet, ami kellő időben le is száll a földre. Példákkal bizonyította, melyben a tők és Ninive egyéb érdemei is benne foglaltak...

Ez a rövid meséje a rövid könyvnek, remek veresézzel, elomló bőséggel s magasratörő költői szolgálatokkal. Egy utóvers is csatlakozik az íráshoz s ebben Babits mély mellverések között, magát Jónással azonosítván, az Urat kiáltja, hogy amíg rossz torkából s a hatalmasok kegyéből telik s míg egy sötétebb hal gyomrában el nem tűnik, kiált-hassa a régi hangot s bátran szól-hasson.

Valaha nem hihettük, hogy lesz idő, amikor Babits felejthetetlen szép sorain kívül más is marad utána, mint a ninivei por és hamu. Prédikálni kellett ellene, mert a szekér, mit darabig előre ráncigált, jó időre vissza is csuszott a lejtőn, legázolva sok érdemes s felfelétartó embert. Az idő keserű levében fet-rengve, megkisebbedett igényekkel, megszükitett szabadság-rezzenéseinkben ajánljuk Jónás könyvét azoknak, akik a versben, a szomszúságban, a fejbevertségben italt keresnek és üdítő forrásra találnak. (Pap Gábor)

C. SZABÓ LÁSZLÓ: „FEGYVERES EURÓPA“. „1937 és 1939 közt az író minduntalan megsérti a műfaji határokat, ház helyett hevenyészett sátorban lakik, regény helyett naplót, sőt széljegy-

zeteket ír, nem ábrázol, hanem le-tárooz, nem adatot gyűjt, hanem emléket, nem az ember érdekli, hanem a világ“ — állapítja meg Cs. Szabó László is azt a sajnálatos ténytet, amelyet most megjelent úti-naplóival kapcsolatban (Nyugat kiadás) a maga védelmére idéz. Pedig hiába védekeznek. Ha már csakugyan tekintetbe kell vennünk e hibrid műfaj időszerű (?) keletkezését, akkor elsősorban erre az írói kényszervallomásra kell gondolnunk, amely, tartalmi súlyánál és erkölcsi felelősségtudatánál fogva, föltétlenül a mai ember elé kívánkozik. Ha már az író figyelme nem az ember, hanem a világ felé fordul (miért ez a merev megkülönböztetés?), akkor valóban mutassa is meg azt a világot, amelyet — föi-áldozva érte a normális, tolmácsoló műfajt — „csak széljegyzetekben“ tud élénkcsillantani.

Ha Cs. Szabó László új könyvéről őszinte véleményt akarunk mondani, csak azt ismételtethjük meg, amit előbbi, hasonló zsánerű könyvének bírálatakor (Magyar Néző, Nyugat kiadás) elmondottunk. Elvégre maga az író sem gondolhatja komolyan, hogy néhány bécsi, párizsi arckép pársoros — bár szellemes — főlvázolásával, az új francia festészet idézésével néhány — többnyire magánbeszéd jellegű — kis fejezettel az európai ember lelkiismeretfurdaló és világot megmutató szándékát igazolja és el tudja oszlatni e műfaj iránti kételyeinket?

Hogy az ő saját hasonlatával éljünk: a könyv elolvasása után úgy éreztük, mintha valaki többször is be akarna nyitni az ajtón, ám mindig visszafordul s kopogtatás nélkül távozik. Talán a kritikus túlságosan leszúkiti e műfajon belül megoldandó írói vallomáskényszer tartalmi határait? Aligha, legfőljebb ezzel is az író segítségére szeretne lenni, hiszen, ha ez a vallomáskényszer csakugyan kielégül egy-két utirajzos pillanatfelvételen, akkor mi igazolja a — műfajt? Ha pedig

a műfajt igazoljuk: mi igazolja az író? Fogas kérdés.

Egy azonban tény: Cs. Szabó László lendületéből megérezzük egy európalasan gondolkodó, művelt ember lázadozását a világ rútságai ellen s azt a szorongást, amely a szellemet nemcsak magáévá tevő, de ki is sugárzó lélek érzésvilágát, a mai „fegyveres Európában“ nyugtalanítja. Avagy talán ez inkább „menti“ az embert, mint az író?

Ugy érezzük, hogy ezeket az „időszerű följegyzéseket“ szórványosan szívesen vesszük egy folyóirat hasábjain, de nem könyvalakban. (Berkó Sándor)

FÉJA GÉZA: MÓRICZ ZSIGMOND. Féja Géza új munkája, a hatvan évet betöltött s hivatalosan bizony egyáltalán nem ünnepeelt Móricz Zsigmond „irodalmi méltatása és nemzeti-emberi apologiája“ a lassan elmélyülő magyar népi társadalomszemléletnek s a nemzedékünkkel kibontakozott új irodalomnak igen időszerű, sőt jellemző alkotása. Jelentősége abban rejlik, hogy méltóbb tiszteletadás kevés érthette volna Móriczot, hiszen a milleniumi középosztálymagyaroknál feltétlenül külön fiatal magyarság képviselőjétől, tanítványától kap végleges és történelem álló értékelést a társadalmi megújulás magvait elvető Ady-Móricz szellem. Félreérthetetlenül viharzik fel e könyv lapjain, sőt vádolva lobog az igazság, hogy a magyarság fogalma semmiképp sem azonos bizonyos kisajátító körök „szűk szemléletével, mit azok a nemzet fogalmával szeretnének összetéveszteni“.

Féja Géza tanulmányában, finom szemérmességgel csupán arra vállalkozik, hogy az élet- és alkotóereje teljében virágzó Móricz Zsigmondot szellem- és társadalom-valósági viszonylataiban mutassa meg. Hatalmas körképben festi fel Móricz életművét a „Hét Krajcár“-tól az „Életem Regényé“-ig, egy rendkívüli magyar alkotó szellem teljes

körbe záruló szakaszát. Am a társadalom kérdéseivel és az önmaga lélektani tényezőivel viaskodó szépíró Móricz műve mögött feltárul a magyar társadalom szédtő ellentmondásoktól fülő periódusa s e társadalom minden rétegének történelmi lényege, e rétegek egymáshoz való viszonya, eredetük és jelentőségük.

Szinte mágikusan elfogult a mód, ahogy Féja a magyarság fogalmát Móriczcal azonosítja s benne az elemeket a magyarság megfogalmazására felrétegezi. Iskola se idézhetne teljesebb példát tanulmányírónak tárgyában való maradéktalan feloldódására. Szinte úgy jár Féja Móriczon által a társadalmi lényeg tájain, mint a nagy lélekelemzők a felkutatásra váró űsztönbonyodalmaik rengetegében. Tudását és világképét magyar (értsd mélyen társadalmi) intuíciója valami megszállott módján, de halálos biztonszággal vezérli. Féja a magyar lét tüneteit és nyilvánvaló jegyeit olyan részletekben és pontokon fedezi fel, mik Móricz Zsigmond leghivebb olvasóiban sem keltettek eddig talán a műélvezetnél mélyebb hatást.

Szerzőnek Móricz Zsigmond szelleméhez való azonosulása oly mély, annyira önmagát feloldó, hogy már szinte szeretnénk, ha valahol elpatanna ez a forró burok, előtörne a személyiség távlata s a líra, a szín, a szellemin túl a személyi élmény, Féja gondosan elfedezett és mégis fojtottan ott lüktető érzelmei, miket (érthetetlenül) szinte önmaga előtt is rejtegetni igyekszik, de amikben Móricz Zsigmond arca, szeme, mosolya, hangja érzékelhetővé válna, képzeletünkben testi közelségbe kerülne. Valahogy azt szeretnénk Móricz Zsigmond fiziológiai másából érzékelni, ami a „Csibe“ című fejezetben megelevenedik.

Bár elsodor ez az olvasmány, bár arra kényszerít, hogy önmagukat revideálva, — bármi legyen is pártállásunk, — Móriczot újra olvassuk, (mert a társadalmi távlatok, miket

elsőnek a fiatalabb nemzedék keres benne, csak ezután a könyv után és Féja kalauzolása nyomán tűnnek elő egészen,) mégis szeretnénk őt úgy megelevenítve látni, mint például Adyt Bölöni Györgynél, levelei, tárgyai, könyvei és barátai között, vagy mint Stefan Zweig életrajzában Romain Rollandot, ki képzeletünkben testet ölt, míhelyt az író párisi szobája környezetében könyvei és ujsághalmazai között, munka közben mutatja be. Nem hiszem, hogy ez a kíváncsiságunk az élő Móricz Zsigmond iránt valami olcsó ösztönből fakadna, sőt talán éppen azért érezzük épp vele kapcsolatban hevesebben, mert nemcsak a tőle meghíletett Fájának, de valóban az egész fiatal magyar valóságkutató nemzedéknek mestere és apja.

„A Móricztól adott ösztönzést tovább vinni, a paraszt-életet pontosabb vizsgálat tárgyává tenni, ez a feladat a háború utáni nemzedéknek jutott“. — írja Schöpflin Aladár egyik újabb tanulmányában. S Féja Géza Móricz könyve az új nemzedék elmélyülő szemléletét mintegy betetőzve valóban e feladat beteljesítését jelenti. Am ugyanebből a Schöpflin idézetből azt is ki kell olvasnunk, hogy az ösztönzés és a feladat beteljesítése között nemcsak időbeli, de a társadalom látás milyenségére vonatkozó különbségek is vannak. Ha csupán Féja népi radikalizmusának a Móricz Zsigmond művében való feloldódását látjuk ez talán ki sem tűnik, holott e különbség mégis jelenvaló, épp abban, hogy Fájával egy nemzedék rendszerezi a tapasztalatokat, alkalmazásra készíti elő, amiknek Móricz élete dus teljességű, páratlan hatvan évvel irodalmi arcát adta.

Féja műve bátor vigasztalója lehet a népi szemléletű nemzedéknek, megérdemelt fájdalomdíja a kudarcokért, amik a gyakorlati politika terén — talán nem is megérdemeletlenül — nem egyszer érték. A szemlélet, mint a kagylóban ki-

izzadott gyöngy, kerekébbé, teljesebbé vált, a tulhangsúlyozott parasztiból valóságosabbra térült, belőle a proletárság, a város, a középosztályok viszonya lényegesen kristályosabban tetszik ki, tehát történelmileg és a jövő számára a magyarság fogalma is teljesebb — a politikai életben esetleg még pontosabban érvényesíthető. Féja érzi ezt a legjobban, amikor a következőket írja: „Olyan korszakban élünk, midőn egyre parancsolóbb szükséggé válik a magyarság értelmének megfogalmazása“. És valóban így igaz ez akkor, amikor így is érez minden magyar, hiszen végzetesen rendül a világ s e rendülésben bizonyosan nem az tart meg bennünket, ami széjjel választ, hanem ami összeköt: egy a valósághoz mért jobb és teljesebb magyar társadalmi lelkiismeret. (Méliusz József)

DARVAS JÓZSEF: MARÓLHOLNAPRA. (Dante kiadás. Budapest, 1940.) A falukutató irodalom Darvas Józsefben erős segítőkezű társat talált. Mostani regénye is, mint az előbbieik — a Törökverőt kivéve — a falu apró és nagy dolgaival foglalkozik. A falu feltárása a magyar irodalomban egyre tart. A falukutatók hívek maradnak eredeti elgondolásaikhoz s ha kell, ezerszer ismétlik ugyanazt, mindaddig, míg véleményük szerint, a helyzet meg nem változik. Már-már unalmas is lenne, ha nem volna szomorú. A szegénység, az elhanyagoltság, az önmagára hagyottság végtelen betűáradata sorakozik Darvas új művében is. Tudatos helytállás kell ahhoz, hogy ezt a sivár, aprólékos állati küzdelmet, amit a gyenge kötésű falusi szegénység folytat egyrészt a napi megélhetésért, másrészt a saját fajtája, a már csak kicsit módosabb paraszt ellen, oly végtelen szívtelenséggel, oly végtelen veleérzéssel végig küzdhesse. Ez már valósággal személyi heroizmus, tüntető kiállítás, makacs egyhelyben maradás,

kapargálás, mániákus csendes örület. Darvas és társai fanatikusan ülnek a vérét és egészségét hullató, nyöszörgő és kifulladás falusi férfi, nő és gyermek gyalultatlan szenvedései mellett s kesergő éneküket ugyanoly fojtottan, gyászosan, ruháikat szaggatva üvöltik, mint az ebek, a mind sárgábbban és haloványabbban lépegető égi vándort. Mintha már az egész önmagáért lenne. Nem is valakiért, nem is emberekért, páriákért és elnyűtt mellű asszonyokért, hanem a megátalkodott és kimozdíthatatlan érvényű azonosságért, amit csak a szerzők a megátalkodott életű világ fülébe el nem lankadó szorgalommal beleimádkoznak. Ha akár Kovács György Erdélyi telét, akár Nagy Lajos Kiskunhalmát, akár Kovács Imre Kolontóját, Szabó Zoltán Tárdi helyzetét vagy Illyés Gyula legújabb könyvét lapozzuk, mintha csak azonos boszorkánykonyhában kotyvasztott ugyanazon lé megcsontosodott, huslerágott darabkáit hordoznák és mutogatnák világgá a gyontató és felüvöltő szerepet vállaló dervisek. A szereplők nevei, életkoruk, foglalkozásuk, megfuttatásuk, élceik és szomorúságuk, önmarcangolásuk és egymás marásuk, elesettségük utáni feltápaszkodásuk is csaknem azonos. Meg lehet olvasni buza és kukorica szemeket, le lehet mérni az elnvelt por és piszok mennységét, az énekeiket, a szalma tövében végrehajtott ügybuzgalmukat, a földből kivált kunyhók sarát, gyermekeik halandóságát, papjaik ígehordását és csillapító lázasságát, a csendöröket, a falu jevzdőjét, a féket tartó egyenlőtlen küzdelmet, amit márólholnapra folvtatnak, hogy a halovány élet valahogy anáról flura, anváról leánvra bennük maradjon. Ezek a fiatalok igazat mondanak. Nemcsak a valót, hanem az igazat is, — mint azt József Attila rebegné. Valami megszállott hidegjelős váltólázzal adták egymásnak a kilincset. A falu életének kilincseit. Valami fékezhetetlen nosztalgiával

rohannak ezek a falusi fiúk az ott-hon hagyott áporodott sárkunyhók felé, mintha a falu halála előtt még egyszer megpróbálnák az ablakokat és ajtókat kinyitni, hogy friss levegő, friss élet, friss mesterséges léghuzatot teremtsenek, utoljára. Már mindent kitértak. Mindent felderítettek. Tudjuk, hogy ez a népesség a nemzet gerince, az életfenn-tartója, a kapaszkodója. Ez az árva megpiszkolt, kilúgozott szegénység. Tudjuk, hogy millióan léteznek és mind azonos módon ugyanazok és ugyanugy bánnak velük. Tudjuk, hogy évszázadok óta van így, hogy mindig akadtak, akik a kis napi szempontot a nagy nemzetteremtő szempontok alá súlyesztették. Tudjuk, hogy hiába üvöltöznek és ijesztgetnek, hiába könyörögnek és nyújtják kezüket a szegénységet csak egy fokkal felemelő alamizsnáért. A kifordított tenyér gyakran fordult feléjük. Gyakran hallhatták már az évszázadok folyamán a veleérzést kifejező szép mondásokat, a hatalmon lévők elérzékenyedett könnycsorgatását, különösen nagy megpróbáltatások idején, mikor a csurdéra meztelenítettek mindent feledve a hont mentették a hont tiprók csodálkozó bámulatára. Hogy utána újra súlyesztőbe vándorolhassanak, amelynek lefelé hajtó gőzét a hon nagyjai időnként csak visszafojtották, de soha meg nem szüntették. A Darvasok ezt jól tudják. Különösen a Darvasok. Az Egy paraszt család története c. könyvében fénynél jobban bizonyít Darvas József. Mégis sirnak és jajveszékelnek testvéreik életéért, ami a maguk élete is. De mit is tehetnének mást? Sirnak és vinyognak. Könyörögnek és verik az eltompult bőrű, hangot is alig adó harci dobokat. Egyelőre a legyeket szeretnék a lekötött kezükről elkergetni. A legyek haláláról álmodoznak. Most ilyen a széljárás. Nemsokára akadhat más is. Darvas József mégis becsületes munkát végzett. Finom, csodálkozó hangokat ad, mint a szél a vihar előtt. Sok

mindent megérint, aminek orkán a szája. Nem fenyegetőzik és nem káromol semmit es senkit. De aki olvasni tud, érzi, hogy többről is szó lehet, mint a falu szegénységének egyszerű leírásáról. Nemcsak a parasztról beszél, hanem arról a mély ellentétéről is, ami paraszt és paraszt között adódik. Osztálytagozódás vibrál néhány fejezetén keresztül, mely a fiatal pap ábrázolásában ítéletet mond azok felett, akik felfelé törnek és nem látják a fától az erdőt. Végül annak a reményének ad kifejezést, hogy ez a szivós népség mégis csak átvészsel mindent s lesz még a mából holnap is. (P. G.)

RUDNÓY TERÉZ: OSZTOTT SZERELEM. (Dante kiadás.) Kosztolányi Édes Annája után nehéz cselédregényt írni, de nem lehetetlen. Rudnóy Teréz megkísérelte és nem fog szégyent vállalni vele. Főleg azért nem, mert hőst nő, asszony és anyatársának fogja fel, nem csak írói témának. Asszonysorsot ír le, ahogyan csak asszonyok tudnak belátni a női lélek és a női test világába, mely férfiak előtt még a meghitt pillanatokban sem tud kendőzetlenül megnyilatkozni. Ez főerénye Rudnóy Teréz könyvének. Nem férfirókat akar tullicitálni férfiasságukban, hanem azt adja, amit az irodalomban és minden más művészetágban csak nő nyújthat s ezt meglepően érett és gazdaságos művészi készséggel cselekszi. A hősnő megérett cseléd. Lányanya. Nem fiatal már és nem is szép. A véletlen ejti meg, nem is egy bizonyos férfi. A véletlen, mely rég elhagyott falujabeli legénnyel hozza össze. Odaadásában talán illúziója sincs annak, amit szerelemnek szoktunk nevezni. A legény testesíti meg az adott pillanatban mindazt, amit számára az elhagyott falu jelent. Az otthont, a gondtalan ifjúságot, az egész világot, mely mélybehullt mögötte. A falunak adja oda magát a legény képében és a falu ikerpárral aján-

dékozza vagy nyomorítja meg. A cseled, cseled. Nagymartelen életet kell adnia a kórházi ágyon, aztán gyorsan vissza a szolgálatba, mert keresni kell, most már kettőre. A harmadikat, az ikrek egyikét, magtalan asszonytestvére veszi magához, aki öregedő nagygazdához ment férjhez s ezért bünteti sorsa magtalansággal. Örökberogadja a fiucskát azzal a feltétellel, hogy huga sohasem fogja visszakérni tőle es már viszi is, mint levegőből lecsapott kánya áldozatot. Jó dolga lesz ennek a fiúnak, nagygazdamegeny lesz belőle és nem rojja tudni sona, hogy ki volt tulajdonképpeni édesanyja. Ez a tudat ráj az életet aro, nyomorult cselédanyának. Es annal jobban fáj, mert másik fiacskáját ki kell adnia idegen faluba, idegen emberek kezére, hogy pénzért neveljék, ahogyan akarják és ahogy tudják. A cselédanya most már azért dolgozik, hogy a tartás-pénzt kikeresse és néhány filiért még, amiből néha egy-egy rongyot magának is vásárolhat. A baleset régen, még a regény kezdete előtt történt. Azóta egyetlen robot az élete, egy vak öreg nyugdíjas és egy csalódott, öregedő kisasszony náztartásában. Már nem fiatal és nem szép. Nem is volt szép soha, de az alakján, melyet hibátlanul megőriztek az évek, megakad még a férfiak szemé. S az asszony élete, kivált ha olyan kilátástalan, mert mindent felemésztt a gyerek tartás-pénze, tapadni szeretne valaki férfiemberhez. Akivel talán majd családot is alapíthat és odaveheti hányódó gyermekét. Ilyen férfiak azonban nem akadnak az ilyen nők számára, csak amolyan átszaladó vonatok, akik ideig óráig megállapodnak náluk, de nyomban kereket oldanak, mihelyt jobbra, szebbre, kívánatosabbra akadnak. Végre jön egy műasztalos, aki „nem olyan, mint a többi“. Ebben a műasztalosban egy művész temperamentuma és életfilozófiája csökevényesedett el. Külsőre sem Adonisz, éppen nem, de „nem úgy beszél a nőkkel,

mint más". És nyíltan megmondja, hogy esze ágában sincs nősülni. És mégis, a szerencsétlen kis eseséd tiz körömmel kapaszkodik ebbe a hanyatló fiatalságában még ráéhező férfiuba. S mikor feltűnik a láthatáron a nála kívánatosabb sarki démon és a műasztalos habozás nélkül otthagyja, lopni képes, hogy visszszeresse szerelmét. És közben, mialatt őt minden idegszálában ez a kétségbeesett harc tartja lekötve, az idegben meghal a fia. Az, akire ő dolgozott. Férfi sincs, gyermek sincs. Senkije sincs már az élő világon. Egyetlen vágy lesz urrá föltötte s gondolkodás nélkül engedelmeskedik parancsának. Vissza a faluba, haza, visszakerülni a megmaradt fiut, aki már nem is tud róla s akít nénije féltő gondoskodással nevelt önmagának. Nem is tud közelébe férkőzni ennek a fiúnak, de végül rideg néniének megesik a szíve rajta és ölébe helyezi a fia bítangját, ki éppolyan véletlenül megesett cseléd lány szülötte, mint az ő gyermekei voltak. Ennyi a regény soványrafogott meséje, de a meseváz fonálára felfűzi Rudnóy Teréz az asszony és anya ösztön-életének, e titokteljes kagylónak, szenvedések árán kiverejtékezett gyöngyszemeit. Nem igazgyöngy valamennyi, hamis is akad közte, ahogyan a cselédizlés összeválogatná, ha mindazt tudatosítani képes volna magában, amin keresztül megy. A szociális és szerelmi nyomor nyomasztó gőzfelhője terjeng a mondatok fölött. Mint nagymosás idején a pára a cementpadlóju mosókonyhában. Párhuzamosan fut az öreg vak nyugdíjas és a kiábrándult vénkisasszony regénye, melynek ugyancsak meg vannak a jellegzetes színei. S komoly, önmegtartóztató és mégis sokatmondó művészettel megrajzoltak a helybeli párhuzamok, ahol urinő és cselédasszony találkoznak a szerelmi nyomorúságban. Csak azt kell kifogásolnunk, hogy az „urak“ életének finomrajzu párhuzama megoldatlanul marad és kielégítetlenül

hagyja az olvasót. A cselédanya falura menekülésével gazdáit, megoldatlan sorsukkal, örökre elveszítjük szem elől. Kissé erőltetettnek érezzük a regény címét is, mely külön magyarázatra szorul. Ettől és néhány jelentéktelen műhibától eltekintve, azzal a határozott benyomással tesszük le Rudnóy Teréz könyvét, hogy író indult el lapjain, biztos léptekkel, egy értékes sikerekkel biztató pálya célszalagja felé. (Szentimrei Jenő)

EUGENE DABIT NAPLÓJA.

(Journal intime. 1928-1936. N. R. F. 1939) Tristan Corbière tétlenlelkű Epitáfiuma motoszkal a fejében: „Il mourut s'attendait vivre et vécut s'attendait mourir“. Eugène Dabit is az életre készült, s a korai halál utazás, tervezetés, készülődés közben érte. De az elmulás, a halál s a háború gondolata kora fiatalsága óta kísértette. Utolsó naplójegyzetei (1936 nyarán) teli nyugtalansággal, a spanyol háború ideglázával, egy új világháború komor sejtelmeivel, szorongó kiáltásokkal és gyermekes könyörgésekkel az élethez: „Az élet. Ó, hogy szeretnék még élni, jóformán csak most kezdek élni! Istenem, csak semmi háború, semmi katasztrófa!“ — jegyzi naplójába.

Dabit szegényemberek gyermeke. Még zsenge ifju, amikor elkapja a háború és emléke egész életén végigkíséri. A háború után festegetni kezd. Később az irással próbálkozik. Gide és Roger Martin du Gard egyengetik utját az irodalomban. Az írásban végre magára talál. 1929-ben *Hotel du Nord* című regénye*) meghozza számára a sikert s a francia népiesek díját (Prix Populiste). Ettől kezdve egyik legnagyobb reménysége annak az irányzatnak, amely a szociálisan felfrissült realizmustól várja a francia irodalom megújulását. Szó-

* Magyarul: Szálloda a külvárosban. Ford. Illyés Gy. Franklin kiadás. Bpest.

ciális érdeklődése, a nép gondjával-bajával való együttérzése nem programm: a levegővel szivta magába, lelki utravalója, egyszerre kapta a muzsa csókjával. Az a természetes rokonszenv, gyöngéd és buzgó érdeklődés, amellyel emberei fölé hajol, elválaszthatatlan művészetétől. A művészetben is az életet keresi, az élet melegét, az élet friss, közvetlen igazságát. Ez a Dabit realizmusa. Meghitt és gyöngéd művész, akit minduntalan előntenek a rokonszenv és a lira meleg hullámai, de ugyanakkor csálhatatlan éleslátással rajzolja világunk ferdeségeit, az élet alantas, szomorú zürzavarát. Dabit kítűnő megfigyelő; ereje éppen az anyaghoz és az élményhez való ragaszkodásban nyilvánul. Ez az élményelhez tapadó hűség vonja meg egyben művészetének határait is, s ezzel tisztában van. „Nem tudok érezni, szeretni, csak magamon keresztül s ha szegény vagyok maradjak szegény s csak a saját élményemből, a magam legmélyebb, legtitkosabb élményéből gazdagodjam... Magam kell, hogy gyűjtsem mézemet, ahogy tudom” — vallja naplójában. A Hotel du Nordban szülei kis külvárosi szállodájának életét írja meg, lírai hangú finom művészettel, utánozhatatlan egyéni akcentussal. Az a személyi melegség, amely írásaiból árad, művészi tartózkodásának jutalma.

Dabit a párisi külváros, a banlieu fia; szülőföldje az a vidék felé nyújtó övezet, amelyet ő „zöld zónának” nevez. Életét Párizs és a spanyol szigetek között osztotta meg, de még a Földközi-tenger fényözönében is, gyermekkorra tájaira emlékezik. Azzal a fájdalommal egyes szeretettel tapad szegényes szülővidékéhez, gyermekkorra aláztos tájaihoz, amelyet oly jól ismerünk József Attila költészetéből, akihez Dabit-t, országokon és nemzeteken felül, a szegényemberek ősi fajrokonsága s annyi közös jellemzés fűzi.

Naplójegyzeteinek nemrég meg-

jelent gyűjteménye élénk világításban állítja élénk rokonszenves alakját. Naplójegyzeteit tulajdonképpen nem szánta a nyilvánosságnak. Közel tíz év intim feljegyzéseit gyűjti össze ez a kötet: — élmények, tervek, utazások, szerelmek, írói pályájának tíz dolgos esztendeje, életének építőkövei, művészetének katedája, az „érzelmek iskolája”... Egy hirtelen derékbatört élet megindító tanúságai.

Izig-vérig művész volt, aki művében önmegvalósításának eszközét látta. Épp ezért féltékeny gonddal vette körül művészetét, amely az életet jelentette számára. Sívár életvágy űzte, de zsenge életörömet szorongó nyugtalanság és halálfélelem felhőzte be. Nem volt fájvirág, de jól ismerte a veszélyeket, amelyek életére — mindnyájunk életére — leselkedtek és érezte tehetetlenségét. Ma már látjuk, hogy rossz sejtései nem csaltak, s a szörnyű vész, amelynek közeledtét táncoló idegekkel látta — ráncszakadt; nem tudtuk feltartóztatni. Jóformán alig van naplójegyzete a közel tíz év folyamán, melyben elszoruló szívvel fel ne idézné a háború kíséretét. A háború gondolata nem tágit mellőle, keserű izt vegyít örömébe, beárnyékolja reményeit s a vége felé már szorongó és szűkülő ijedelemmel érzi közelségét. „Ó, milyen boldogan élttem volna, ha nem kint a háború gondolata! 1920 óta nem hagy nyugton. Hát csak azért menekültem meg a háborúból, hogy megint beleessek?” (Journal intime. 1934 július 28) A két háború közötti életünk egész kétségbeesítő bizonytalansága, vak kiszolgáltatottsága feltárul ezeken a lapokon. Dabit számára a „háborús veszély” nem népgyűlési frázis, kellemetlen távoli lehetőség, hanem fájdalmas idegélmény, állandóan jelenlevő, zaklató, kínzó gondolat. (Milyen különös, hogy ugyanakkor tiltakozik egy háború ellenes bizottságban való szerepeltetése ellen. Idegenkedik a közszerepléstől — ma-

gyarázza.)

1936 nyarán a spanyol polgárháború eseményeitől elsötétült kedélyvel utazik Oroszországba. Itt a láttaktól kissé szédülő fejjel, benyomásoktól elárasztva, belefelejtkezlk egy frissen támadt szerelemben, néhány boldog napot tölt. Augusztus 12-én ezt jegyzi naplójába: „A háború. És vele az éjszaka, az ocsmányság, a halál. Pedig élni szerettem volna, élni még sokáig. Szeretem az életet, szeretem megénekelni örömeit és fájdalmai. Néhány hét múlva 38 éves leszek...”

Nem a háború vitte el. Augusztus 17-én Szébasztopolban valami ismeretlen fertőző betegséggel ágynak esett. Három nap múlva vége volt. (Korvin Sándor)

SZITNYAI ZOLTAN: EMBER NELKÜL. A kiadó szerint

Szitnyai új könyve (Athenaeum-kiadás) a társadalmi élet visszásságai elől menekülő ember problémáit, fizikai és lelki helyzetét tárgyalja, kerekded történet keretében bizonyítván be azt a tételt, hogy ez az embernélküli, magábameredő „külön” világ legfőljebb beteges szándék, amely egyáltalán nem valósítható meg.

Lehetséges, hogy Sitnyai valóban ezekre az alapokra akarta fölépíteni a regény cselekményét, csak éppen, amire a könyvet befejezte, — más lett belőle.

Szitnyai könnyed és szórakoztató elbeszélő, ügyesen kinasznál minden mozzanatot, amely, a drámai összekötések megrajzolása szempontjából, az író javára szolgálhat, sőt egy-két korszerű és amolyan „súlyosabb” kérdés fölvetésétől sem riad vissza, — két szenvedélyes csók között, — már ahogyan a bő regényfejezetek ilyesminek helyet szorítanak. Ez azonban még nem regény. Eltekintve most a konstruálás bántó zavaraitól, ki kell hangsúlyoznunk, hogy az olvasó nem elégedhetik meg bizonyos kérdések egyszerű fölvetésével, napi-politikai szövegekkel és egyéb uccai, jobbik esetben „szalónbéli” frázisokkal; egyszerűen megszoktuk, hogy a kérdésre — rendszerint — felelet is következik. Már pedig ezzel nehezen kiegyenlíthető adósságot hagy maga után az író.

Két témabeli tendencia közt ingadozik ebben a könyvében s amint-hogy az olvasó nem tudja megmondani: vajjon a „kordivatos” (jelenleg már ez sem aktuális!) faj- és egyéb diszelméletek mögött, amelyek könyvét át-áthatják, teljesen vagy csak félig mutatkozik az író arca, éppúgy nem tudná megmondani Sitnyai: valami közérdekű, ú. n. „általánosan emberi” problémát, avagy érdekfeszítő, szerelmi történetet akart-e nyújtani, jólszituált úrihölgyeknek. (Berkó Sándor)

H O Z Z Á S Z Ó L Á S

M Ű É S M Ű V É S Z

Az, hogy módszertelenül, inkább kérdés, mint tanulmány formájában jelentkezem a következőkkel, fényt vet arra, mennyire hiányzik a magyar haladó irodalomból, s különösen annak művészeti részéből, a komoly módszertani alapvetés. Elhanyagolódott az egész kérdéscsoport, amit pedig rég föl kellett volna vetni; igaz, hogy ez az elhanyagolás jórészt a mult mulasztása, s külföldi példák nyomán szüremkedett át hozzánk. A művészet kérdésének elmellőzése, s egyidejűleg a művészet alárendelésének gondolata súlyos mulasztás. A művészet az, ami leginkább